

BRITANSKO KNJIŽNIČNO IN INFORMACIJSKO IZOBRAŽEVANJE IN SEDANJE STANJE V PRAKSI

Peter Havard-Williams, profesor in vodja Oddelka za knjižnični in informacijski študij Univerze v Loughborough-u, Anglija

Da bi razumeli najnovejše smeri v britanskem knjižničnem in informacijskem izobraževanju, moramo upoštevati spremembe v odnosu do knjižničarskega in informacijskega dela v Veliki Britaniji. Nove poglede je dejansko težko natančno predstaviti, ker so spremembe tako nagle.

Knjižnice v Veliki Britaniji niso nastale kot rezultat kakšne splošne vladne politike, temveč so vzniknile iz specifičnih potreb po knjigah, serijskih publikacijah in drugih dokumentih ter po informacijah ob vsakem času in za vsakega uporabnika. Še več, zrasle so v zelo dolgem obdobju — z rokopisi od šestega stoletja dalje, knjižnicami akademij od petnajstega stoletja dalje, univerzitetnimi knjižnicami od sedemnajstega stoletja, nacionalnimi in javnimi knjižnicami od osemnajstega stoletja, specialnimi in ljudskimi knjižnicami od devetnajstega stoletja — in vsaka od njih je pokrivala svoje že obstoječe področje z določeno vrsto gradiva.

Informacije seveda obstajajo že od začetkov komuniciranja, toda informacija kot koncept ali organizirana informacija je nastala šele z razvojem kompleksnih industrializiranih družb in še posebej v zadnjem stoletju znanstvenih in tehničnih inovacij. Tak razvoj, ki se je začel v sedemnajstem stoletju, je doživel še poseben pospešek z razvojem znanosti in tehnologije. Nanj so močno vplivale tudi vojne tehnologije dvajsetega stoletja.

Iznajdba računalnika je omogočila, da lahko s podatki manipuliramo tako, kot si pred štiridesetimi leti nismo mogli predstavljati.

Uporabnost računalniških metod se je tudi razširila in napravila računalniško obdelano informacijo lahko dostopno. To je revolucioniralo postopanje z informacijami in njihovo obdelavo.

Naslednji pomemben element za spremembo »klime« v informacijskem svetu je fotokopiranje. V pogubo založnikov je fotokopiranje omogočilo razširjanje informacij, ki je relativno poceni in lahko izvedljivo ter tako široko razpršljivo, kot si pred drugo svetovno vojno ni bilo mogoče predstavljati. Mikrofilmanje, čeprav se ni izkazalo kot čudež, katerega je napovedal Fremont Rider leta 1940, je tudi imelo pomemben vpliv na razširjanje informacij in ga ne smemo podcenjevati. Navsezadnje pa smo v zadnjih desetih letih doživeli »novo usmerjenost« tehnologije, pri kateri lahko imamo računalniški vnos na televizijski ekran in lahko avdiovizualne metode, ki so same po sebi relativno enostavne, tudi prenesemo na televizijski ekran, ko se razvija računalniška grafika in lahko optični diski producirajo besedila in grafiko, itd.

Toda niso važni le procesi in informacije, ki jih z njimi naredimo. Važna je mnenjska klima, ki jo ustvarjajo, in ki vpliva na informacijski svet. Že prodor televizije je pripravil teren, da večina prebivalstva sprejema kot del vsakdanjega življenja ne le zabavo prek medijev, pač pa tudi svetovne in lokalne vesti in precejšnjo količino implicitno ali eksplicitno posredovane izobraževalne snovi — s področja svetovne politike, zgodovine, tehničnih in znanstvenih informacij (vključno z informacijami s kmetijskega, medicinskega in zdravstvenega, socialno-skrbstvenega, industrijskega in komercialnega področja). Vse to spreminja odnos do knjige in tiskanega gradiva nasploh in jo kategorizira le kot eno izmed sredstev za pridobivanje informacij.

Tudi tiskano gradivo je podvrženo spremembam. V zadnjih štiridesetih letih se je močno spremenila tehnologija, pa tudi stroški tiska. Tudi mesto, kjer se tiska, se je spremenilo. Ekonomski razmisleki so bili bistveni za novi razvoj tako založništva kot tiskarstva, ki sta prilagodili svoje aktivnosti tako, da sta ostali na nivoju dobičkanosnih poslov. Nekateri celo mislijo, da bo izdajanje in tiskanje večine znanstvenih in tehničnih informacij postalo do preloma stoletij tako drago in neekonomično, da bo večina sekundarnega gradiva (abstrakti in indeksi), ki je sedaj dostopna on-line in v tiskani obliki, dostopna samo še on-line. Vzrok je ta, da je glavno tržišče za to gradivo v industrializiranih deželah, in največje tržišče bo tudi diktiralo založniško politiko.

Presodite na primer naslednji primer informacijske tehnologije, uporabljene v kraljestvu knjig: Ker lahko knjižnico reproduciramo na

optični disk in knjigo na kartico velikosti kreditne kartice, si ni težko predstavljati, da bi vzeli tako kartico zvečer s seboj v posteljo, samo če bi imeli čitalnik npr. v velikosti trenutno dosegljivega Sinclairjevega žepnega TV aparata. Če optični disk ali diski lahko reproducirajo vsebino referalne knjižnice in če je dosegljiv teleks ali faksimilna komunikacija, lahko informacijski delavec ali bibliotekar dela doma in komunicira z uporabniki, ne da bi mu sploh bilo treba priti v bližino uradne knjižnične stavbe. Tehnologija že obstaja, potrebujemo samo še ustrezen komercialni prodor in marketing, ki mora prepričati ljudi, naj nove metode uporabljajo.

Čeprav je vse to videti zelo daleč od knjižničnega izobraževanja, v resnici ta vrsta razmišljanj vpliva na sedanja razmišljanja o razvoju izobraževalnih programov. Obstajajo pa tudi drugi vplivi. Celoten odnos do oskrbovanja z informacijami je pod vplivom TV in njenih »izumetničenih«
metod produkcije in prezentacije. Tudi izobraževanje v Veliki Britaniji je pod tem vplivom. Po pripovedovanju nekega učitelja v srednji šoli, otroci pričakujejo v razredu prav tako strokovnost, kakršno vidijo na TV ekranu ali pa se prično dolgočasiti. Enak vpliv ima TV na njihovo prizadevanje po razumevanju tiskane besede, s tem pa tudi na celotno okolje knjižnično-informacijske dejavnosti in njenih izobraževalnih metod.

Rezultat svetovne recesije je stalno iskanje ekonomizacij, ki prizadevajo trgovino, industrijo, vlado in skupnost v celoti. Ker so bile knjižnice po tradiciji v pristojnosti vlade, jih sedaj vladne restrikcije prizadevajo tako z nacionalne kot z lokalne plati. Restrikcije vplivajo tudi na mednarodno izmenjavo, saj finančne omejitve zmanjšujejo dejavnost, kar omejuje prostor za mednarodno akcijo in škoduje mednarodnemu sodelovanju. Izposojevalni oddelek Britanske knjižnice (British Library Lending Division) nič več ne išče po svetu gradiva, ki ni v redni uporabi, kakor je delal v preteklosti, tako pravi neki knjižničar v bližnji deželi.

Ljudske knjižnice so uspele obdržati vsaj majhen porast sredstev, a so tudi poskušale širiti število bralcev, s tem da so razširile svoje dejavnosti na večji del potencialnih uporabnikov — tako imajo dejansko manj denarja kot prej. Pred dvajsetimi leti je bilo 25 odstotkov bralcev z določenega območja pomembna številka, danes pa v Britaniji šele 50 odstotkov pomeni maksimum. Tako v današnjem času knjižnična dejavnost zajema specialne zbirke za omejeno število uporabnikov (Shakespeareova zbirka v Birminghamu, Glasbena knjižnica Henry Watson

v Manchestru, zbirka Roscoe v Liverpoolu), knjižnice za ostarele, za etnične manjšine (Leicester, Derby, London), jetniške knjižnice (Nottingham in druge) in služijo posameznim delom prebivalstva z različnimi filozofijami nabave gradiva, predvsem pa poskušajo ustreči bolj večini kot manjšinam. Vse to je vplivalo na osnovno nabavno politiko, reduciralo zaloge in preusmerilo knjižnice na cenejše knjige, ne zadnje na broširane izdaje. Z vidika knjižničnega učitelja so tudi zmanjšale zaposlovanje, ker je ekonomizacija zajela tako ljudi kot gradivo. V univerznih knjižnicah je zmanjševanje delovnih mest še ostrejša in letno razpišejo zelo malo delovnih mest (za katera je lahko preveč kandidatov), čeprav je hkrati občutiti tudi pomanjkanje kandidatov za vodilna mesta (npr. direktorje univerznih knjižnic). V knjižnicah srednjih šol je prav tako malo novih delovnih mest, čeprav jih je v šolah dejansko še največ, *ker se posebno velike šole zavedajo, da morajo razviti knjižnične centre s profesionalnim kadrom*. Zaposlovanje pa narašča tudi v privatnem sektorju, sodeč po oglasih za knjižničarje in informatorje v industrijskih knjižnicah in strokovnih dejavnostih (arhitekti, pravniki, gradbene firme). Priložnost bodo diplomirani knjižničarji našli tudi na radiu in televiziji, v izobraževanju, upravi, trženju, pri izdelavi baz podatkov in izobraževalne tehnologije.

Glede na

1. naraščajoč pretok informacij
2. izboljšane možnosti za rokovanje z informacijami
3. razširitev možnosti kariere
4. problematiko recesije in omejitev novih mest za študente so nastopile sedanje spremembe v učnih programih.

Trenutno imamo nacionalno komisijo, ki proučuje poučevanje knjižnično-informacijske znanosti tako na univerzah kot na politehnikah v Britaniji. Razširilo se je mnenje, da je bila ustanovljena zato, da bi svetovala redukcijo študentov, personala in sredstev, čeprav je to njen predsednik, prof. Brian Morris, zanikal. Če pa se število študentov poveča, bo spet težko zagotavljati delovna mesta. Moj kolega, J. M. Brittain, poskuša po navodilih Britanske knjižnice (British Library) ugotoviti možnosti zaposlovanja v prihodnosti in postaviti temelje za razvoj študijskih programov, ki bodo zelo drugačni od sedanjega vzorca za »knjižnično-informacijsko znanost«. Ta študija je bila začeta v interesu našega oddelka in naloge, ki smo si jo zadali leta 1984, *da presodimo prihodnost naših učnih programov in njihovo učinkovitost v posredovanju širših možnosti študentom*. Toda medtem je z imenovanjem nacio-

nalne komisije za knjižnično-informacijsko znanost, ki ima nalogo ugotoviti učinkovitost sedanjih izobraževalnih vzorcev na tem področju, postala nacionalno pomembna. Prihodnost je trenutno torej videti negotova in dvomljiva.

Seveda bi bilo narobe misliti, da bomo soočeni z nenadnimi spremembami¹. V večini oddelkov za knjižnično-informacijsko znanost v Britaniji imajo tekoče revizije posameznih predmetov, ki niso odvisne le od spremenjene narave predmeta in spremenjenih zahtev, ampak tudi od kadrovskih sprememb, torej od sprememb v strokovnosti. Kadar se kdo od profesorjev upokoji ali odide drugam, je dana možnost za uvedbo novih predmetov, ker pač profesorje, ki poučujejo tradicionalne predmete, nadomeščamo s takimi, ki so specialisti za informacijsko tehnologijo, reprografijo, neknjižno gradivo, računalništvo ali ergonomijo.

Toda tudi spremenjena scena v profesionalni praksi zahteva spremembe. V mojem oddelku, in mislim, da nismo kaka posebna izjema, ugotavljamo, da smo iz leta v leto podvrženi nenehnim spremembam, ki so pogojene z zaznanimi potrebami, spremembami, ter predlogi profesorjev in študentov. Poleg tega še vsako tretje ali četrto leto opravimo večjo revizijo. *Kadar je v zraku toliko sprememb, se je nujno potrebno zavedati, da je za študente kontinuiteta potrebna.* Študentje potrebujejo ravnotežje med spremembami in stalnostjo, upoštevati pa moramo tudi vpliv sprememb na socialno stabilnost oddelka. Učinkovita sprememba ne sme biti preveč drastična, mora biti dobro načrtovana in najavljena vnaprej, če hočemo, da bodo študentje zapuili vodstvu oddelka

Zapleteno pri razvoju študijskih programov za knjižnično-informacijsko izobraževanje je zlasti vprašanje, kako ga vidimo v celoti in kako naredimo iz njega za študenta skladno, nepretrgano celoto. Če smo dobre volje, lahko rečemo, da je naš predmet »interdisciplinaren«: v resnici to pomeni mešanico predmetov — logiko, lingvistiko, sistemsko analizo, indeksiranje, poznavanje informacijskih virov, poslovanje, psihologijo, bibliografijo, vodenje in razvoj zbirke, literaturo, zgodovino itd. Ker je to zaenkrat še nestabilna disciplina, je podvržena prilagajanju. Težava s prilagajanjem pa je ta, da nenaden vrinek novega predmeta lahko povzroči popačenje učnega načrta. Kaj torej dodati in kaj izpustiti? Kaj je bistvo učnega načrta?

V dokumentu, narejenem pri Unescu leta 1974 za konferenco NATIS, so objavili *osnove učnega načrta*, kakor so ga videli v tistem

času²; V publikaciji ob stoletnici Britanske knjižničarske zveze (British Library Association) leta 1977 pa je bil že posodobljen.³

Osnove učnega načrta za dokumentacijski, knjižničarski
in arhivistični študij

Tečaji	Informacijska znanost	Knjižničarstvo	Arhivistika
Osnove	Sociologija informacije	Knjižnica v družbi	Ekonomska zgodovina
	Zgodovina znanosti	Knjižnična zakonodaja	Pravna zgodovina
		Zgodovina knjižnic in knjižnič. izobraževanja	Družbena zgodovina
	Znanstvena komunikacija	Raziskovanje uporabnikov	Rodoslovje, grboslovje
	Teorija komunikacije		
	Raziskovalne metode	Raziskovalne metode	Raziskovalne metode
Gradiva	Različne oblike — poročila, dokumenti, podatki (ideje)	Različne oblike — knjige, serije, novi mediji	Različne oblike — rokopisi, mape, pisma
	Informacijske dejavnosti	Referenčni viri	Registri, inventarji itd.
		Bibliografska orodja	Bibliografska orodja
		Zgodovina knjige	

Metode	Indeksiranje	Indeksiranje	Sistemi registrov
	Vsebinska analiza	Vsebinska analiza	Paleografija
	Dokumentarni jeziki	Delo z bralci	Muzejska tehnika
	Hranjenje in iskanje	Organizacija znanosti	Upravljanje zapisov
	Organizacija podatkov	Referalna dejavnost	Knjižnična tehnika
	Diseminacija informacij	Sistemska analiza	
	Sistemska analiza	Prezervacija in restavracija	Prezervacija in restavracija

Vodenje	Vodenje in administracija	Vodenje in administracija	Vodenje in administracija
	Personalna politika	Personalna politika	Personalna politika
	Organizacija in planiranje sistemov	Organizacija in planiranje sistemov	Organizacija in planiranje sistemov
		Delovanje posameznih tipov knjižnic	Delovanje posameznih tipov arhivov
	Zakonodaja	Zakonodaja	Zakonodaja

Mehanizacija	Računalnik in reprografska tehnika	Računalnik in reprografska tehnika	Računalnik in reprografska tehnika
---------------------	------------------------------------	------------------------------------	------------------------------------

Bistvo učnega programa je po mojem mnenju še vedno enako, čeprav je danes v principu poenostavljen, medtem ko se je vsebina bolj specializirala, da bi zadostila širšim možnostim zaposlovanja.

Poslovanje

Indeksiranje

Viri informacij

Informacijska tehnologija

Tu se je intelektualna vsebina zelo razvila. *Logika in sistemska analiza sta srce teh disciplin*, ki so bile pred kratkim zanimivo obdelane v »On-line učnem načrtu za podiplomski tečaj za informacijske specialiste na področju družbenih ved« (On-line Curriculum for a Postgraduate Training Course for Information Specialists in the Field of Social Sciences).⁴ Ta vključuje:

1. Splošne teoretične osnove za informacijsko in dokumentacijsko delo.
2. Metode in tehnike procesiranja informacij
3. Specialne probleme pri razvoju sistemov za iskanje informacij in diseminacijo informacij
4. Pregled nacionalnih in internacionalnih informacijskih sistemov in njihovo upravljanje in planiranje.
5. Probleme povezovanja med informacijo ter dokumentalistiko in bibliotekarstvom
6. Druge problemske sklope (jeziki, avtorske pravice, komunikologija ipd.).

Dodano pa bo še organizacijsko, finančno in kadrovsko vodenje in poslovanje.

Druga formulacija (učnega načrta, op. p.), ki je precej starejša, a še vedno veljavna, in sta jo naredila Schur in Saunders v delu »Izobraževanje in šolanje za znanstveno in tehnološko knjižnično in informacijsko delo«⁵ (Education and training for scientific and technological library and information work), je predlagala:

1. Znanstvene in tehnološke skupnosti in njihove potrebe po informaciji in knjižnici
2. Viri informacij

3. Tehnike (združeno 1 in 2)

- a) organizacija znanja: principi in tehnika hranjenja informacij, iskanja in diseminacije
- b) tehnike vodenja in organiziranja knjižnično-informacijskih enot

Pojem »skupnost«, ki obstaja povsod v informacijski in knjižnični dejavnosti, je pomemben. Prvi so ga uporabili v Oddelku za informacijske študije v Sheffieldu (Department of Information Studies at Sheffield) in poudarili, da je vsakršna oblika te dejavnosti namenjena določeni skupnosti — izobraževanju, institucijam, industrijskim koncernom, strokovnim dejavnostim, nacionalni, poslovni ali lokalni skupnosti. V preteklosti so (predvsem) na knjižnice in informacijske enote zaposleni v njih gledali kot na skoraj zaprte sisteme, čeprav so v resnici to servisne dejavnosti za večje organizacije ali skupnosti. *Njihovo delovanje mora torej zagotavljati ne le (samo)zadostnost sistema, ampak tudi njegovo učinkovitost, to je nudenje najbolj ustreznih uslug največjemu številu uporabnikov v okviru skupnosti, po najnižjih cenah.* Iz tega razloga je potrebno univerzitetne knjižnice upoštevati, analizirati, organizirati in voditi kot del celotnega sistema univerze — in temu ustrezno tudi dokumentacijske centre, specialne knjižnice, ljudske, srednješolske in šolske knjižnice. Zadnje tri so, žal, v deželah v razvoju tretirane po rastoči stopnji nepomembnosti, medtem ko bi jih bilo potrebno imeti za učinkovito sredstvo temeljnega razvoja dežele kot celote. To bi lahko dosegli samo, če bi ministri in politiki razumeli bralne in informacijske potrebe in vlogo, ki bi jo te dejavnosti lahko imele pri razvoju skupnosti.

Človek včasih pomisli, da v razvijajočih se deželah (in morda tudi v razvitih) politiki nočejo, da bi se stvari preveč razvile, kajti potem bi ljudje lahko preveč vedeli in povzročali težave! (To je bilo na primer rečeno tudi v zvezi s splošno izobrazbo v Britaniji). Ostaja pa dejstvo, da je informacija v sodobnem razvoju vsake skupnosti središčna, kot je potrdila konferenca NATIS že pred enajstimi leti. —

Informacija je bistveni del nacionalnega bogastva in dostop do nje je ena temeljnih človekovih pravic. Oblikovanje in izvajanje nacionalne informacijske politike mora zagotoviti vsem, ki delajo v upravnih, izobraževalnih, znanstvenih in kulturnih dejavnostih, dostop do informacij, katere potrebujejo. Prioritete v nacionalnem planiranju morajo biti zato izražene v specializiranih informacijskih podsistemih. Informacija ni le nacionalno bogastvo, pomembno za znanstveni in gospodarski napredek, temveč je tudi sredstvo družbene komunikacije. Osebni, poklicni in družbeni razvoj posameznika je odvisen od količine, kvalitete in dostopnosti informacij, ki jih potrebuje. Končni cilj informacijske politike mora biti informirana družba.⁶

Naslednja stvar pri razvoju učnega programa je spoznanje, da je bistvena svetovna perspektiva. Velikokrat je bilo rečeno, da nobena knjižnica ne more biti »otok zase« in da celo velike nacionalne knjižnice v Britaniji, Franciji, Združenih državah in Sovjetski zvezi ne morejo več pokrivati svetovne proizvodnje publikacij in dokumentov. V resnici je nikoli niso, toda domišljale so si, da jo.

Z razvojem Unescovih in Iflinih programov kot so Univerzalna bibliografska kontrola, Univerzalna dostopnost publikacij, Mednarodni transfer informacij in Konzervacija ter aktivnosti FID in Mednarodnega sveta arhivov se ne more več noben izobraževalni program zaupati v svoje lastne meje ali pa izvajati svojo dejavnost ne oziraje se na svetovne standarde in svetovno prakso. To zadnje zahteva občutek, pogum, zmožnost analiziranja in pripravljenost za pozitivno akcijo, da bi vplivali na praktike, vlado in širšo skupnost v celoti. (Kolega mi je pred tridesetimi leti, ko sem postal univerzitetni knjižničar, rekel: »Knjižničarje poznajo in si jih zapomnijo po tem, kar naredijo in ne po tistem, kar so rekli.« To sem si vzel k srcu in kot učitelj knjižničarstva in informatike še vedno upoštevam). Nič manj ni pomembna svetovna perspektiva, ki je pogojena s tehnologijo. To se nanaša še posebej na sedanje mednarodne podatkovne baze, čeprav ne smemo prezreti tudi tehnologije faksimilne reprodukcije, optičnih diskov in drugih novih tehnologij, reprografije in neknjižnega gradiva. V resnici je sposobnost absorbirati različne tehnologije v informacijsko dejavnost in jih pravilno uporabljati rezultat intelektualnega navora pri študiju na profesionalni ravni.

Imamo torej učni načrt, ki upošteva hkrati *svetovno perspektivo* s stališča splošne koncepcije informacijskih in knjižničnih dejavnosti in tehnik, *perspektivo skupnosti* z upoštevanjem položaja, ki ga knjižnica ali informacijska dejavnost v njej ima (industrija, izobraževanje, javnost v celoti) in povezavo med obema; *nacionalno perspektivo*, znotraj katere morata obstajati praktično planiranje in filozofija dejavnosti. Oboje mora sloneti na ustreznem poučevanju poslovanja, virih informacij, njihovi organizaciji in ustreznih tehnikih, bodisi tradicionalni ročni ali drugačni.

To me je pripeljalo nazaj k razmišljanju o učnem načrtu v celoti. Trenutno obstaja nevarnost, da bodo na sceni prevladali računalniki. Profesor Saunders je v članku za Irsko knjižničarsko konferenco v Corku leta 1980 napisal:

Mislím, da imajo tisti med nami, ki se ukvarjajo s poučevanjem, dolžnost, premagati ... »strah pred strojem«, toda hkrati preprečiti »malikovanje stroja«.⁷

Gotovo ste opazili, da uvrščam računalnik kar k drugim tehnologijam. To delam namerno. Važnejše je presoditi cilje, »rezultate« dejavnosti kot pa sredstva.

Če mislite, da je argument preveč informacijsko orientiran, se motite. Kaj pa zadnji hit meseca, »konzervacija«? Ko smo že mislili (vsaj v Luoghboroughu), da imamo ravno prava razmerja v učnem načrtu, smo slišali, da se Britanska knjižnica ukvarja s konzervacijo in tozadevnimi raziskavami, in za poročilo dr. F. Ratcliffa, knjižničarja na univerzi v Cambridgu o pomembnosti konzervacije.⁸ Tudi sam sem že drugje pisal o konzervaciji⁹ (in res smo o tem v Loughboroughu razmišljali), zato o tem tu ne bom govoril. Potrebno pa je poudariti, da *konzervacija ni več samo stvar starih knjig, ampak je važna za večino publikacij iz zadnjih sto petdeset let, to je od iznajdbe kemičnega papirja in kasneje od novih metod vezave. Pomembna je za knjige, ki jih kupujemo danes.*

Zakaj je potrebno omenjati konzervacijo v tem kontekstu — ker poudarja dejstvo, da čeprav moramo biti pozorni na razvoj v informacijski tehnologiji, hkrati ne smemo prezreti knjige. Ta bo vedno ostala, čeprav, kot misli profesor Lancaster, bo največ publikacij učne narave, če ne kar vse, pred koncem stoletja dostopnih on-line, na optičnem disku ali v obliki, katere danes niti še ne poznamo. Knjige bodo ostale in jih bomo še vedno aktivno uporabljali (čeprav morda drugače kot danes), ker je za njimi petsto let relativno trajne in moderne oblike, na Zahodu več kot tisoč let starejših oblik in še več na Vzhodu. Resnična nevarnost danes je ta, da smo preveč pripravljeni pomešti z zgodovino in prezreti ali pozabiti, kar se je zgodilo v preteklosti. Kaj takega se danes lahko zgodi tako med knjižničarji v Britaniji kot kjerkoli drugje. Če je potrebno učiti o računalnikih, je enako potrebno sporočati o pomenu razvoja kulture, njene organizacije in ohranjenja v trajni obliki.

Kako torej dobimo uravnotežen učni program? Narediti moramo, se mi zdi, skelet, kakršen je prikazan zgoraj. Temu mora biti dodan izbor za študente. Morda je to strahopeten način, da se izogneš težavam. Nevarno je, ker mislimo, da ponujamo popolnoma zaokroženo izobraževanje, dejansko pa dajemo le drobce in koščke izobrazbe. Študent si izbira zase in mi se lahko izognemo svoji dolžnosti, ker vidimo, da ima na voljo vse potrebno za svojo izobrazbo. V popolnem svetu bi lahko bilo tako, toda po mojem mnenju so študentje najbolj motivirani takrat, kadar kdo kontrolira tisto, kar si želijo izbrati. Zato ponujamo alternative v okviru skeletnega programa (tako dela večina oddelkov

ali šol v Britaniji in še več v ZDA) — specializacije v poslovanju, računalniških aplikacijah, virih informacij. V okviru tega ima študent še nadaljnjo izbiro, če ima upoštevanja vredno mnenje glede na problematiko svojega seminarskega dela. Z drugimi besedami, obstaja osnovna struktura, v okviru katere lahko študentje izbirajo in se specializirajo. Na splošno je dobro, če se lotite študija, ki bo pravi za vašo kariero, čeprav jaz še zmeraj mislim (malo staromodno sicer), da ni tako važno, kaj študiraš — seveda z določenimi omejitvami — kot, kako dobro študiraš. Kar je danes pomembno, se ne dobi nujno pri samem študijskem predmetu, ampak v teoretični in praktični naravnosti študija. Ta pa je različna glede na starost in kulturni razvoj študenta. Mnogi izkušeni študentje, ki jih sprejmemo iz drugih dežel, se vključijo v projekte, ki so direktno pomembni za njihovo deželo. Čudovita knjižnična zgradba, ki jo je načrtoval James N'ganga, knjižničar s Kenyattine univerze v Nairobiju, je bila na primer ustvarjena med njegovim študijem v Loughboroughu — oprijemljiv dokaz, kaj lahko študent podiplomskega študija doseže.

Obstaja mnenje, da moramo biti sposobni poslati iz šole »popolnega informatorja«. Tako mišljenje temelji na po mojem mnenju zgrešenem razumevanju univerzitetnega izobraževanja. Študente lahko uvedemo v predmet (celo na podiplomski stopnji), jih naučimo misliti, jih uvedemo v metode reševanja problemov, lahko jih poskušamo poklicno usmeriti — to je najmanj tako pomembno kot študij sam. Toda ne moremo jih naučiti vsega. Noben študent matematike, fizike, angleščine ali zgodovine, poslovanja ali sociologije ne ve vsega o svojem predmetu, ko pride z univerze in zato ne bi smeli tega pričakovati od študentov knjižničarstva in informacijskih znanosti. Prepričan sem tudi, da ne bi smeli razširjati podiplomskega študija na dve leti, sploh pa ne v Veliki Britaniji. *Kajti predmet še vedno ni dovolj razvit, čeprav ima danes že močno intelektualno vsebino*, ki zahteva sposobnosti pismenega in numeričnega izražanja. Šele v zadnjih petih do desetih letih imamo interdisciplinaren študij, ki je intelektualno zahteven — indeksiranje, poslovanje, informacijska tehnologija in viri informacij. Dvoletni študij bi študente na smrt dolgočasil, ker se v Veliki Britaniji že po treh ali štirih letih rednega študija in enem letu delovne prakse večinoma usmerijo v prakso. Trenutno načrtujemo dva nova programa, prvi je podiplomski študij — informacijska znanost in kemijska industrija, tehnologija gradiv, ergonomija in drugi predmeti. Cilj tega programa je usposobiti strokovnjake in sicer z informacijskim znanjem za

lastno specialno strokovno področje. Nekateri znanstveniki se pritožujejo, da informacijski specialisti v resnici sploh ne razumejo informacijskih problemov v svoji stroki. Dr. Brittain govori o tem v enem svojih zadnjih člankov o medicinski informatiki¹⁰ in trdi, da če informacije ne more najti specialist, jo še težje najde informacijski strokovnjak. Ta problem bomo pri šolanju morali upoštevati.

Druga vrsta podiplomskega študija je poslovanje z informacijskimi viri, s pomočjo katerega bodo diplomanti lahko upravljali z informacijskimi viri organizacij v kontekstu informacijske tehnologije. Ta študij bo vseboval predavanja o informacijskem okolju, informacijske študije, poslovanje, informacijsko tehnologijo in računalništvo.

Do zdaj smo govorili v glavnem o enoletnem podiplomskem študiju in pripadajočih vsebinah. Dodati moram še, da je po mojem mišljenju dobro razvita disertacija bistvenega pomena in daje študentu priložnost, da se nauči kaj o raziskovalnih metodah v okviru predmeta ter mu da osnovo za koristen projekt, s katerim začne svoje poklicno delo.

Tak pristop pa je ne glede na vse ostalo zanemaril nekaj problematičnih sklopov. Prvi je, da se je stroka kot celota daleč preveč skoncentrirala na strokovno izobrazbo in ne dovolj na poklicno izobraževanje. S tem mislim na poklicni razvoj, ta pa vključuje:

1. splošno izobrazbo (diploma za specialno področje)
2. predprofesionalno prakso
3. profesionalno izobrazbo
4. pripravništvo v praksi

Ne moremo torej reči, da informacijsko-knjižnično izobraževanje traja eno leto, ampak traja, denimo, tri plus tri leta, to je šest let, upoštevaje 1—4 zgoraj. Kot vedno, sami sebe podcenjujemo. Zgornja shema tudi poudarja pomembnost prakse nasproti šolanju. Profesor Saunders je poudaril, da

... ne moremo pričakovati, da bodo od nas odšli popolnoma usposobljeni katalogizatorji, klasičniki, informatorji, bibliografi. Vse to so veščine, za katere lahko v knjižničarskih šolah pripravimo le temeljno znanje.¹¹

Če oddelki za knjižnično in informacijsko izobraževanje dobro opravljajo svoje delo, so

odgovornosti zaposlenega bibliotekarja glede praktičnega dela proti tistemu, ki na novo pride v stroko, izredno velike.¹²

Potrebno je partnerstvo med izobraževalnimi institucijami in prakso, da bi zagotovili programe z vkombiniranima izobraževanjem in prakso, le-ta pa je v različnih deželah različna. Ker se možnosti zaposlovanja širijo in so delodajalci v Britaniji organizirani v različnih profesionalnih združenjih, postaja to seveda problem. Kljub vsemu pa ne smemo prezreti osnovnega dejstva: bolj kot je razvito izobraževanje, bolj potrebuje ustrezno prakso. V zvezi s tem je Bibliotekarsko društvo (Library Association) izdalo serijo napotkov za programe delovne prakse.

Povezava med izobraževanjem in prakso vključuje tudi diplomante na srednješolski stopnji knjižničarske in informacijske smeri in polprofesionalne kadre. *Osnovna izobrazba za profesionalne delavce v knjižnicah in informacijskih centrih mora biti fakultetna*, ker se za vsa višja mesta zahteva diploma iz določenega predmeta, še posebej pa za vsa mesta v nacionalnih knjižnicah, knjižnicah terciarnega izobraževanja in specialnih knjižnicah. Kakšno je torej mesto naših diplomantov v knjižnicah in informacijskih centrih? V glavnem dobivajo mesta v ljudskih knjižnicah, politehničnih knjižnicah, majhnih specialnih knjižnicah in nižja mesta v akademskih knjižnicah, kjer se ne zahteva specializacija. Le nekaj jih je dobilo višja mesta.

V prihodnosti bo verjetno tako, da bodo diplomanti fakultete opravljali osnovna knjižnična opravila, glavna delovna mesta pa bodo dobili tisti, ki bodo opravili podiplomski študij oz. magisterij. Vsekakor pa imajo tudi diplomanti svoje prednosti, ki jih ne smemo prezreti; so veliko bolje usposobljeni knjižničarji, ker imajo več časa študirati problematiko knjižnic in informacijskih centrov — več kot tri leta, in niso podvrženi tako intenzivnemu izobraževanju kot podiplomci. Nimajo pa enake širine znanja z določenega področja in to je pomanjkljivost v specializiranem informacijsko orientiranem svetu, v katerem živimo. Leeds ima npr. visokošolski študij iz informacijskih znanosti od leta 1968 (z občasnim pomanjkanjem študentov), toda z velikanskim razvojem informacijske tehnologije in spremembo odnosa študentov do študija, so tudi tam dane možnosti za nove poglede na informacijsko izobraževanje.

Prihaja nova generacija študentov, ki išče tako izobrazbo, ki bo omogočala kariero v širokem spektru informacijskih dejavnosti in bo vključevala računalniške študije. Po drugi strani pa se prav tako lahko zgodi, da bo srednješolska izobrazba postala strokovna kot vsaka druga, torej ne zgolj splošna — to se v resnici že dogaja — in študentje ji

bodo še dodali poklicno usmerjeno diplomo iz informacijske znanosti, računalništva, poslovanja, ipd. Oddelki za knjižnično in informacijsko izobraževanje izšolajo trenutno enako število diplomantov in podiplomantov, v Loughboroughu pa izšolamo dvakrat več drugih kot prvih.

Medtem pa je v Britaniji nazadovalo izobraževanje polprofesionalnih kadrov. Od leta 1960¹³ imamo izpite relativno elementarnega značaja za knjižničarske pomočnike, katerih ne organizira Bibliotekarsko društvo, ampak Kraljevsko združenje za umetnost (Royal Society of Arts). Ispite za polprofesionalce pa izvaja Svet za poklicno izobraževanje¹⁴ (Business Education Council) in rezultati niso dobri. Še vedno je tu vakuum, ki ga je potrebno zapolniti. Za srednješolce mora biti vsebina diplome bolj splošna, »mora mu dati liberalno izobrazbo skozi poklicni predmet«, za polprofesionalce pa je potrebna splošna izobrazba vsaj do 16. leta, a raje malo več. Oboje pa zahteva delovno prakso (morda malo krajšo), oboje zahteva pripravniško dobo za pridobitev kvalifikacije.

H. Schur¹⁵ je v pomembnem prispevku leta 1972 omenil različne stopnje izobraževalnih programov — tehnični pomočnik, knjižničar, višji knjižničar, bibliotekar — ali po izobrazbi — polprofesionalna, srednješolska, fakultetna in naslednje stopnje. Želja po nadaljnjih stopnjah izobrazbe je opazna pri knjižničarjih na bolj zahtevnih mestih. V Loughboroughu razmišljamo o uvedbi dopisnega izobraževanja za zaposlene knjižničarje, ki potrebujejo dodatno izobrazbo, še posebej v poslovanju. To je seveda le del skrbi, ki je namenjena kontinuiranemu izobraževanju, kar je velika potreba stroke, ki se tako hitro razvija. Profesionalne organizacije (Aslib, The Library Association, SCONUL, the Institute of Information Scientists), oddelki in šole za knjižnično-informacijsko izobraževanje in Britanska knjižnica so aktivni pri organizaciji tečajev in konferenc, seminarjev in posvetovanj na različnih ravneh in z različno tematiko, da bi pokrili potrebe po razvijajočih se profesionalnih interesih.

Omeniti moram vpliv Raziskovalnega in razvojnega oddelka Britanske knjižnice (The British Library Research and Development Department) na razvoj profesionalnega izobraževanja. S pomočjo (finančno, intelektualno in moralno) Britanske knjižnice so lahko šole in oddelki razvili svoj raziskovalni potencial in svoje poučevanje informacijske tehnologije. Poučevanje računalniških aplikacij je uspelo zaradi garancij Britanske knjižnice individualnim institucijam. Poleg tega je le-ta podpirala centre, ki so pomagali pri publikacijah za stroko in pri

uvajanju v prakso. Razvojni oddelek je tudi pomagal pri razjasnjevanju mišljenj praktikom, administratorjem, učiteljem in študentom. Tudi mednarodne vladne (Unesco, Unido, WHO, FAO, itd.) in nevladne (IFLA, FID, ICA, IFIP, WIPO) organizacije so v teku let izdale precejšnje število publikacij. Te so še razširile obseg knjižnično-informacijskega izobraževanja.

Nenazadnje je potrebno omeniti še britanski prispevek h knjižnično-informacijskemu izobraževanju v čezmorskih deželah. Ta prispevek je bil velik vsaj v zadnjih tridesetih letih, in mnogo knjižničarjev in informacijskih delavcev v Afriki, Aziji, Latinski Ameriki in Oceaniji je dobilo nekaj ali pa vso izobrazbo v britanskih knjižničarskih šolah. Aberystwith, Leeds, London, Loughborough, Sheffield so mesta, ki so knjižničarskemu svetu dobro znana. V Loughboroughu so se šolali mnogi zelo poznani knjižničarji, od ustanovitve univerzitetnega oddelka smo sprejeli čez 450 študentov iz drugih dežel¹⁶ in jih še vedno sprejmemo čez 60 letno. Približno polovica se vrne s finančno pomočjo Britanskega sveta (British Council), ki je zadnjih štirideset let odgovoren ne le za tuje študente na šolanju v Britaniji, ampak tudi za prenos britanskih izkušenj v knjižničnem in informacijskem izobraževanju v mnoge dežele. To vključuje povezave med akademskimi ustanovami, imenovanja britanskih pogodbenih delavcev in ekspertne obiske. Poleg tega so bile britanske knjižnice praktični modeli za dežele, kjer ta dejavnost ni bila dovolj razvita.

To bi bila slika zelo visoko razvitega sistema s sedemnajstimi knjižničnimi šolami (plus eno odlično šolo v Dublinu, v Republiki Irski), ki tvorijo osemnajst članic Združenja britanskih knjižnično-informacijskih šol (The Association of British Library and Informations Studies Schools — ABLISS). Vsaka od članic ima svoj program, toda vsi so pod nadzorom profesionalnih združenj (Library Association in Institute of Information Scientists). Mnoge od šol imajo povezave navzven — Britanska knjižnica, Britanska akademija, raziskovalni inštituti, vladni oddelki, industrija in trgovina — in tudi z institucijami v drugih deželah. Po nedavnih ugotovitvah nacionalnega komiteja se srečujejo z razburljivo prihodnostjo, ki bo vplivala na knjižnično-informacijsko izobraževanje in prakso ne le v Britaniji, ampak tudi na svetovno izobraževalno filozofijo, principe in prakso na področju knjižnično-informacijske znanosti.

Prevedla J. Gazvoda

Literatura

1. Glej na primer A. Day, *Library Association Record* vol. 86, 1984, pp. 15—21.
2. Planning Information Manpower, Unesco, Paris, 1974.
3. K. C. Harrison (ur.) *Prospects for British Librarianship*, Library Association Centenary Volume, 1976, p. 35.
4. Izdal the European Coordination Centre for Research and Documentation in Social Sciences, Vienna.
5. London, HMSO, 1968.
6. NATIS *Objectives for national and international action*. Paris, Unesco, 1975, p. 10.
7. Irish Library Conference, Cork, 1980. *An Leabharlann*, vol. 9 (3) 1980, pp. 85—90.
8. F. W. Ratcliffe, *Preservation Policies and Conservation in British Libraries*, Library and Information Research Report 25, The British Library, 1984.
9. P. Havard-Williams, Library Association Conservation Seminar, 'Education for conservation in library and information studies', glej *Journal of Librarianship* vol. 17, 1985, pp. 100—105.
10. J. M. Brittain ur. *Consensus in the Medical Sciences: Implications for Information Transfer*, Taylor, Graham, London, 1985.
11. *loc. cit.*, p: 86
12. *ibid.*
13. Glej David Baker in *Education and training* vol. 2, no. 3, 1985 pp. 42—49.
14. Library Association. *Report on the Working Party on the Future of Professional Qualifications*, London 1977.
15. H. Schur, Education and training of information specialists for the 1970's (DAS/STINFO/72.9) PGSLIS, Sheffield, 1972 (za OECD) 114 p.
16. P. Havard-Williams 'Overseas students as a resource' *Information Development*, vol. 1, no. 2, 1985, pp. 100—102.